

Julian T. Krzyżanowski¹
Katedra Ekonomiki Rolnictwa
i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
SGGW

POLSKI HANDEL ZAGRANICZNY PRODUKTAMI ROLNO-SPOŻYWCZYMI ZE WSCHODEM (EUROPA WSCHODNIA, KRAJE BLISKIEGO I DALEKIEGO WSCHODU) – BARIERY DLA EKSPORTU

POLISH FOREIGN TRADE IN AGRICULTURAL PRODUCTS WITH THE EAST (EASTERN EUROPE, MIDDLE AND FAR EAST) – BARRIERS TO TRADE

Synopsis. Opisane są obroty i wskazane główne bariery w handlu artykułami rolniczymi z krajami Bliskiego, Środkowego i Dalekiego Wschodu oraz karajami Europy Wschodniej.

Słowa kluczowe: handel zagraniczny, produkty rolno-żywnościowe, Europa Wschodnia, Bliski Wschód, Daleki Wschód

Wstęp

W dwa lata po przystąpieniu Polski do struktur Unii Europejskiej polski eksport rolno-spożywczy nadal poprawia swoją pozycję w całkowitym polskim eksporcie, a dodatnie saldo wymiany handlowej daje nadzieję na dalszy rozwój wywozu. Ta korzystna sytuacja umożliwia wzrost przychodów producentów żywności, ułatwia dalszą modernizację sektora, a tym samym przyczynia się do unowocześnienia i poprawy jakości oferty eksportowej.

Dość stwierdzić, iż w 2005 r. wartość wywozu polskich produktów rolno-spożywczych przekroczyła 7,07 mld euro. Jest to 35% więcej wobec 5,24 mld rok wcześniej. Wartość importu zwiększyła się o 24 %, z 4,41 mld do 5,44 mld euro.

W roku 2005 po raz kolejny zwiększyło się znaczenie państw Unii Europejskiej jako partnerów handlowych Polski. Już ponad 74 % eksportu i 63 % importu rolno-spożywczego realizowane było w wymianie w ramach UE.

Ważne są także inne kierunki handlu, mianowicie rynki wschodnie. Na pierwszy plan wysuwa się tu Wspólnota Niepodległych Państw. Mimo znanych powszechnie ograniczeń w eksporcie do Rosji, wskutek nałożonego przez ten kraj w listopadzie 2005 r. embarga na import polskich produktów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego, generalnie eksport do krajów tego regionu rośnie.

¹ Dr hab., profesor SGGW, Katedra Ekonomiki Rolnictwa i Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych SGGW, ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa, email: julian_krzyzanowski@sggw.pl

Pomyślną wiadomością dla polskich eksporterów jest uzyskanie dostępu do rynku mięsa w Japonii.

Eksport do krajów WNP

Jeśli chodzi o państwa WNP, w roku 2005 wartość eksportu rolno-spożywczego do tej grupy państw wyniosła 861 mln euro, najwięcej do Rosji (504 mln euro), Ukrainy (155 mln euro) i Białorusi (119 mln euro). Wartość importu wyniosła 139 mln euro. Najwięcej importowaliśmy z Ukrainy (za 54 mln euro), następnie z Rosji (za 52 mln euro) i Kazachstanu (za 11 mln euro).

Do krajów tych wysyłamy żywiec, przede wszystkim wieprzowiny i drobiowiny. Największymi odbiorcami tych towarów w roku 2005 były Rosja, Ukraina, Białoruś i Mołdowa. Ostatnio do odbiorców drobiu dołączył Kazachstan. Eksportowaliśmy też niewielkie ilości koni, na Ukrainę, do Rosji, Kazachstanu i na Białoruś.

Najbardziej znaczącą pozycją w handlu z państwami WNP było mięso, którego wyeksportowaliśmy około 73 tys. ton (łącznie z podrobami): przede wszystkim świeża, chłodzona i mrożona wieprzowina (51,7 tys. t). Wieprzowinę eksportowano głównie na Białoruś, do Rosji, na Ukrainę, do Mołdowy, a ponadto mniejsze ilości do Kazachstanu, Uzbekistanu, Gruzji i Armenii.

Świeża lub chłodzona wołowina (4,5 tys. t) trafiała głównie do Rosji i na Białoruś. Mrożoną wołowinę (1,2 tys. t) dostarczano do Rosji, na Białoruś i do Kazachstanu.

W 2005 roku Polska dostarczała do krajów WNP również tłuszcze wieprzowe i drobiowe (44,9 tys. t) oraz jadalne podroby wieprzowe, wołowe, baranie i kozie (15,6 tys. t). Mięso i jadalne podroby z drobiu (29,8 tys. t) eksportowano głównie na Białoruś, do Rosji, na Ukrainę, do Mołdowy, a ponadto do Azerbejdżanu i Kazachstanu.

Przetwory mięsne (10,9 tys. t) eksportowano głównie na Ukrainę, do Mołdowy i do Rosji. Najwięcej polskich kielbas (łącznie 2,9 tys. t) eksportowano do Mołdowy, Azerbejdżanu, Rosji, Gruzji i Ukrainy.

Wśród krajów wschodnioeuropejskich najważniejszym partnerem Polski na rynku produktów mleczarskich pozostaje Rosja (w dostawach dominują sery, twarogi, serwatka, jogurty i kefir). Należy jednak zaznaczyć, że w eksporcie tych wyrobów uzyskiwano na ogół ceny niższe niż średnia dla całego eksportu, np. przeciętna jednostkowa wartość eksportu masła do Rosji była o połowę niższa od średniej dla całego eksportu masła.

Drugim co do znaczenia wschodnioeuropejskim partnerem na rynku wyrobów mleczarskich jest Ukraina. Jej znaczenie bardzo jednak zmalało w 2005 roku, kiedy wartość eksportu w tym kierunku znacznie się obniżyła.

Jeśli chodzi o grupę owoców i warzyw świeżych i przetworzonych, rola krajów Wspólnoty Niepodległych Państw zwłaszcza w polskim eksporcie tej grupy produktów jest cały czas znacząca. W 2005 r. największym odbiorcą polskich produktów ogrodnictwa wśród krajów tego ugrupowania była Rosja. Najważniejszym polskim produktem eksportowym w tej grupie są jabłka. Poza jabłkami Polska zaopatruje rynek rosyjski również w owoce miękkie - świeże truskawki i wiśnie.

Z owoców mrożonych eksport do Rosji obejmował wiśnie, maliny i czarne porzeczki.

Oprócz Rosji znaczące ilości jabłek sprowadza z naszego kraju również Białoruś. W 2005 r. odnotowano spektakularne zwiększenie wywozu jabłek do Mołdowy oraz na Ukrainę. Spoza państw WNP należy odnotować również istotne dostawy tych owoców do takich krajów Europy Wschodniej jak Rumunia oraz Bułgaria.

Polska nie eksportuje na rynki wschodnie istotnych ilości koncentratu soku jabłkowego, zaliczanego do kluczowych polskich produktów eksportowych. Trafia on głównie na rynek Unii Europejskiej.

Jednym z istotniejszych gatunków polskich warzyw znajdującym nabywców na rynkach wschodnich jest cebula. W 2005 r. eksport z Polski tego produktu trafił do Rosji, na Białoruś, do Mołdowy. Z innych krajów regionu Europy Wschodniej cebulę sprzedaliśmy do Rumunii oraz Bułgarii.

Kraje WNP są tradycyjnym odbiorcą polskich mrożonek warzywnych. W 2005 r. eksport tej grupy produktów jeszcze się zwiększył w stosunku do 2004 r., w tym większość wywiezionych przetworów warzywnych trafiła na rynek rosyjski.

W porównaniu do poprzednich lat odnotowuje się spadek wartości eksportu margaryn na rynki rosyjski i ukraiński..

W 2005 r. na szczególną uwagę zasługuje zwiększenie eksportu cukru do państw WNP. Po załamaniu wysyłki w tym kierunku w 2004 r. polscy eksporterzy zaktywizowali eksport w region państw postradzieckich z pozytywnymi rezultatami. W tej grupie państw największe ilości cukru eksportowaliśmy do Uzbekistanu, Rosji, Azerbejdżanu i Turkmenistanu, a także Tadżykistanu. Znacznie obniżyła się wielkość dostaw na Białoruś i Ukrainę (eksport praktycznie ustał).

Kraje WNP były znacznym odbiorcą polskich wyrobów cukierniczych bez zawartości kakao w ilości 5,4 tys. ton za 12,8 mln euro. Wysyłka w tym kierunku stanowiła 13,7%

udziału wartościowo i 14,8% ilościowo eksportu. Od lat jednym z najważniejszych rynków zbytu dla tych wyrobów jest Rosja, do tego kraju sprzedano w 2005 r. 4,9 tys. ton (+28%) za przeszło 11,1 mln euro. Stanowiło to 12% udziału wartościowo i 13% ilościowo w eksporcie. Polskie wyroby cukiernicze trafiają także na Ukrainę. Nie jest to jednak znaczący rynek zbytu.

Rosja i inne kraje WNP były także znacznym rynkiem zbytu wyrobów czekoladowych (około 12% udziału wartościowo i ilościowo w eksporcie). Do Rosji trafiło 9,0 tys. ton tych wyrobów o wartości 29,7 mln euro, co oznacza 11% udziału w eksporcie wartościowo i 9% ilościowo. Nieznaczne ilości tych wyrobów zaimportowaliśmy z Ukrainy.

Bariery w handlu z krajami Europy Wschodniej

Spośród państw WNP naszym największym partnerem handlowym, jak również naszym największym pozaunijnym partnerem handlowym jest Rosja. Handel z tym krajem w ostatnich latach podlega licznym perturbacjom, jest trudny nie tylko z powodu obecnej na rynku rosyjskim silnej konkurencji rodzimej i zagranicznej. W ostatnich latach rząd Rosji prowadzi politykę polegającą na hamowaniu importu i zastępowaniu go produkcją krajową.

Trzeci rok obowiązują w Rosji kontyngenty w imporcie mięsa drobiowego, wieprzowego i wołowego. Ponadto po rozszerzeniu UE w maju 2004 r. Rosja zmieniła warunki importu towarów pochodzenia zwierzęcego i w krajach nowej dziesiątki została zredukowana liczba podmiotów gospodarczych, uprawnionych do eksportu tych towarów na rynek FR. W wyniku przeprowadzonych w Polsce w roku 2004 rosyjskich inspekcji weterynaryjnych prawo do eksportu na rynek rosyjski uzyskało 19 zakładów branży mięsnej, 35 mleczarni, 12 zakładów drobiarskich, w tym 1 zajmujący się przetwórstwem jaj, 8 zakładów produkujących dodatki paszowe i 2 zakłady kalibrujące jelita.

Nałożone na Polskę w listopadzie 2005 zakazy importu towarów pochodzenia i roślinnego i wybranych towarów pochodzenia zwierzęcego spowodowały dalsze ograniczenia w eksporcie polskich towarów na rynek rosyjski.

Do chwili obecnej strona polska wykonała wszystkie postulaty strony rosyjskiej, możliwe do realizacji na płaszczyźnie dwustronnej. Strona rosyjska zaakceptowała te posunięcia. Wszystkie postulaty, jakie strona rosyjska wysuwa obecnie wobec Polski ingerują w unijny system kontroli weterynaryjnej i fitosanitarnej i nie mogą być spełnione w ramach polsko-rosyjskich uzgodnień bilateralnych. Postulaty te dotyczą ograniczenia ilości przejść granicznych, przez które mają być kierowane towary na rynek rosyjski, obowiązku przeprowadzania kontroli weterynaryjnej w eksporcie oraz, w odniesieniu do towarów

pochodzenia roślinnego, przeprowadzania w Polsce kontroli fitosanitarnej i celnej. Należy zaznaczyć, że Polska prowadziła kontrolę celną, na naszej wschodniej granicy, ale wyłącznie przy imporcie. W eksporcie towar jest kontrolowany przez służby celne, przy załadunku.

Zaraz po wprowadzeniu zakazów Polska podjęła energiczne działania interwencyjne, a po wyczerpaniu możliwości rozmów na szczeblu właściwych instytucji obu stron podniosła sprawę na wysoki szczebel polityczny, tzn. premierów obu krajów. Niestety, do chwili obecnej Rosja utrzymuje oba zakazy importu.

Polska zwróciła się do Unii Europejskiej z prośbą o okazanie pomocy w celu doprowadzenia do porozumienia ze stroną rosyjską w kwestii spełnienia postulatów, wykraczających poza ramy współpracy bilateralnej i uchylecia nałożonych zakazów importu. Utrzymywanie przez Rosję od listopada 2005 zakazów importu jest nieuzasadnionym ograniczeniem handlu między naszymi krajami.

Wprowadzone przez Rosję zakazy importu bez wątpienia wywrą w roku bieżącym negatywny wpływ na wyniki polskiego eksportu owoców i warzyw oraz mięsa i wybranych produktów mięsnych. W ubiegłym roku skutki wprowadzonego embarga nie były jeszcze tak dotkliwe, ze względu na zastosowanie restrikcji w przedostatnim miesiącu roku. Należy spodziewać się jednak, że bieżący rok przyniesie pogorszenie wyników wywozu.

Na powyższe ograniczenia nałożył się jeszcze wprowadzony z dniem 26 marca 2006 r. przez Ukrainę zakaz importu mięsa i produktów mięsnych, wprowadzenie którego strona ukraińska uzasadnia przemytem i brakiem świadectw weterynaryjnych przy przewożeniu tych produktów z Polski na Ukrainę. Należy tu jednak podkreślić, że kontrola zapobiegająca nielegalnemu wwozowi towarów na terytorium Ukrainy powinna być prowadzona przez właściwe służby ukraińskie.

Kraje Bliskiego i Dalekiego Wschodu

W roku 2005 wartość polskiego eksportu rolno-spożywczego do krajów **Bliskiego Wschodu** wyniosła 185 mln euro, do krajów **Dalekiego Wschodu** 51 mln euro. Wartość importu do Polski z państw Bliskiego Wschodu wyniosła 163 mln euro, przy znaczącym udziale Turcji (111 mln euro). Z ugrupowaniem państw Dalekiego Wschodu Polska ma znaczny deficyt handlowy, wynikający z bardzo dużego importu z Chin wartego 183 mln euro przy ogólnej wartości importu z państw tego regionu, wynoszącej 192mln euro.

W 2005 r. na Bliski i Daleki Wschód (do Jordanii, Singapuru) Polska wysyłała niewielkie ilości żywca drobiowego. Eksportowaliśmy również niewielkie ilości koni do Izraela.

W 2005 roku polska wieprzowina trafiała również do krajów Dalekiego Wschodu, tj. do Korei Południowej, Chin, Koreańskiej Republiki Ludowej oraz Hongkongu.

Nie eksportowaliśmy natomiast do obu tych regionów wołowiny.

Niewielkie ilości polskich przetworów mięsnych, w tym kielbas, trafiały do Korei Południowej, Hongkongu, Filipin i Chin.

Spośród krajów Bliskiego Wschodu naszym najważniejszym odbiorcą w handlu artykułami mleczarskimi jest Arabia Saudyjska, do której eksportujemy sery i twarogi oraz mleko w proszku.

Ponadto eksportowaliśmy mleko w proszku, masło, sery i serwatkę do Egiptu (dużą dynamiką sprzedaży), sery, twarogi i mleko w proszku do Jordanii, sery do Omanu i mleko w proszku do Syrii. Eksport do Zjednoczonych Emiratów Arabskich obejmował głównie sery i twarogi oraz niewielkie ilości mleka w proszku. Polski eksport mleczarski do Turcji składał się w przeważającej mierze z serów i twarogów.

Głównym naszym partnerem w handlu mleczarskim jest na Dalekim Wschodzie Wietnam. Najbardziej pożądanymi produktami w 2005 r. były OMP: odtłuszczone mleko w proszku, serwatka w proszku oraz sery. Tych ostatnich wcześniej do Wietnamu nie wysyłano.

Do Chin wysyłano przede wszystkim serwatkę. Do Tajlandii wysyłano mleko w proszku i serwatkę, poza tym pewne ilości masła. Do Pakistanu sprzedawano niemal wyłącznie serwatkę.

Eksport mleczarski do Japonii zwiększył się w 2005 roku, a składał się z dostaw serwatki i mleka w proszku.

Jeśli chodzi o handel owocami i warzywami, należy odnotować rosnący import owoców cytrusowych z Turcji. Ponadto w 2005 r. po raz kolejny Chiny zajęły pierwszą pozycję wśród dostawców koncentratu pomidorowego do Polski.

W grupie surowców oleistych i produktów przerobu ważną pozycję w imporcie nasion oleistych do Polski zajmują orzeszki ziemne.

Wśród dostawców orzechów ziemnych do Polski największy udział w 2005 roku, podobnie jak w poprzednich latach miały Chiny (44% wolumenu zakupów).

Również z Chin sprowadzaliśmy nasiona słonecznika (19% zakupionej ilości). Z regionu Dalekiego Wschodu sprowadzaliśmy pewne ilości oleju palmowego i kokosowego.

Wartym odnotowania jest bardzo duży wzrost eksportu polskiego cukru m. in.: do Emiratów Arabskich, Syrii oraz Jemenu. Polskie wyroby cukiernicze trafiają do: Arabii Saudyjskiej, Jemenu, Zjednoczonych Emiratów Arabskich. Nie są to jednak znaczące rynki zbytu.

Kraje Dalekiego oraz Bliskiego Wschodu nie są ważnymi dostawcami cukru ani produktów cukierniczych na polski rynek. Na uwagę zasługuje znaczny wzrost importu wyrobów cukierniczych bez zawartości kakao z Chin.

Niektóre bariery w handlu towarami rolno-spożywczymi z państwami Bliskiego i Dalekiego Wschodu

Arabia Saudyjska. Długotrwałe procedury kwalifikacyjne dopuszczania artykułów spożywczych do obrotu, zakaz importu wieprzowiny i wyrobów z wieprzowiny oraz alkoholu.

Chiny. Długotrwała i skomplikowana procedura dopuszczenia mięsa i przetworów (wieprzowina, wołowina, drób, mięso zwierząt dzikich) do rynku chińskiego. Aktualnie Polska prowadzi uzgodnienia w tym zakresie. Uzgodnione już zostały certyfikaty na eksport pierza i puchu.

Japonia. Jak stwierdzono na wstępie, rynek japoński dla polskiego mięsa został otwarty. Jednak bardzo ważne jest absolutne przestrzeganie ustalonych przez oba kraje wymogów weterynaryjnych, gdyż każde niedociągnięcie w tej dziedzinie może spowodować natychmiastowe wstrzymanie eksportu w trybie administracyjnym.

Republika Korei. Niezbędnym warunkiem dostępu do rynku koreańskiego jest posiadanie certyfikatu eksportowego, wydawanego przez lokalne służby weterynaryjne. W chwili obecnej prawo eksportu mają 32 zakłady z Polski.

Syria. Polska jest postrzegana jako jeden z głównych dostawców dobrej jakości produktów mleczarskich (szczególnie mleka w proszku). Biorąc pod uwagę ich ceny, Polska stoi wobec silnej konkurencji produktów gorszych, lecz tańszych.

Turcja. Ma odmienne zwyczaje i tradycje kulinarne. Bariery o charakterze administracyjnym to długoletni zakaz importu do Turcji wołowiny.

Wietnam. Prowadzenie wymiany z zagranicą możliwe jest tylko po uzyskaniu zgody Ministerstwa Handlu. Bez zezwolenia władz można dokonywać tylko transakcji o niewielkiej wartości.

Ekspert rolno-spożywczy za ponad miliard euro łącznie do omawianych trzech regionów świadczy o tym, że polscy eksporterzy nie ograniczają się do rynku unijnego, lecz potrafią wykorzystywać swoje możliwości na rynkach często bardzo odległych krajów trzecich, przede wszystkim dzięki wysokiej stabilnej jakości polskich produktów i ich różnorodności, dostosowanej do potrzeb konsumenta. Te cechy polskich produktów mają znaczenie pierwszorzędne; dzięki nim polscy eksporterzy zdobywają zaufanie nabywców, a w

przypadku sporów handlowych i utraty możliwości eksportu towarów na dany rynek łatwiej im zdywersyfikować dostawy do innego wymagającego odbiorcy.

Dlatego też istnieją wszelkie przesłanki do tego, aby handel ten rozwijać z korzyścią nie tylko dla strony polskiej, ale również naszych partnerów zagranicznych.

Literatura

Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi. (2006). IERiGŻ, Warszawa, czerwiec.

Mapa możliwości polskiego eksportu- kraje pozaunijne”. (2006). IKCHZ, Warszawa, marzec.

Marketing eksportowy – poradnik dla małych i średnich przedsiębiorstw. (2001). Euro Info Centre, Fundusz Współpracy, Warszawa.

Abstract. The author deals with Polish foreign trade in agricultural products with the East (Eastern Europe, Middle and Far East). Polish exports in the last two years have increased. The analysis starts with presentation of exports to the so-called Community of Independent States (Russia and former Soviet Republics). Recent barriers in exports to Russia and Ukraine are indicated. A general picture of trade with Middle and Far East Countries is presented and the main constraints in trade are listed.